

УДК 821.161.2-311.6.09 Роздобудько
DOI 10.35433/philology. 1 (104).2025.29-38

ІМАГОЛОГІЧНІ ПАРАМЕТРИ РОМАНУ ІРЕН РОЗДОБУДЬКО "НЕЙМОВІРНА. ОДА ДО РАДОСТІ"

Н. Г. Мельник*

У статті порушено питання, пов'язані з імагологічними параметрами роману сучасної української письменниці Ірен Роздобудько "Неймовірна. Ода до радості".

Актуальність статті полягає у визначенні провідних характеристик етнообразів роману, що увиразнюють його ідейні координати.

Мета дослідження – визначення імагологічних параметрів роману Ірен Роздобудько "Неймовірна. Ода до радості".

Важливими категоріями в процесі осмислення ідейного змісту роману визначено концепти свій /інший/ чужий, що оприявлюють найважливіші складові ціннісної картини світу представників різних національних типів.

Крізь призму свідомості героїчної особистості національної визвольної боротьби Олени Теліги в романі висвітлено ключові проблеми українського історичного буття, відображено процеси формування національної свідомості, осмислено екзистенційні чинники розуміння особистістю сенсу людського життя у вимірах української ментальності.

Образна система твору презентує різні національні типи, мірою оцінки яких центральною героїнею твору є ставлення до української теми, історії національно-визвольних шукань українського народу. Представники, загальні моделі інших культур сприймаються крізь об'єктив усвідомленої національної ідентичності Олени Теліги, її світоглядних орієнтирів, що базуються на розумінні історичної місії свого покоління, здатності до самопожертви. Вихована на європейських цінностях, свідомо національного коріння, жінка своїм життям демонструє духовний аристократизм, єдність слова й чину, громадянську відвагу, твердість і послідовність у діях, притаманні найкращим представникам української національної еліти.

Автообрази (образи етнокультурного Я) та гетерообрази (образи іншого) сприяють увиразненню ідейно-художньої концепції роману.

Акцентовано на глибокому розумінні письменницею історичних, політичних, ідеологічних, енопсихологічних чинників буття українського народу, актуальності роману в добу сучасних трагічних випробувань.

Ключові слова: імагологія, образ, роман, національні типи, концепти.

* кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри української та зарубіжної літератур
(Криворізький державний педагогічний університет),
melnik75_8@uk.net
ORCID: 0000-0002-2837-4739

IMAGOLOGICAL PARAMETERS OF IREN ROZDOBUDKO'S NOVEL "INCREDIBLE. ODE TO JOY"

Melnyk N. G.

The article addresses issues related to the imagological parameters of the novel Incredible. Ode to Joy by a contemporary Ukrainian writer Iren Rozdobudko.

The relevance of the article lies in identifying the leading characteristics of the ethnic imagery in the novel, which clarifies its ideological coordinates.

The aim of the research is to determine the imagological parameters of Iren Rozdobudko's novel Incredible. Ode to Joy.

Important categories in the process of understanding the novel's ideological content include the concepts of one's own / the other / the foreign, which reveal the key components of the value-based worldview of representatives of different national types.

Through the consciousness of the heroic figure of the national liberation struggle, Olena Teliha, the novel highlights the key problems of Ukrainian historical existence, reflects the processes of national consciousness formation, and explores the existential factors influencing an individual's understanding of the meaning of human life within the dimensions of Ukrainian mentality.

The imagery system of the work presents various national types, whose evaluation by the central character is based on their attitude toward the Ukrainian theme and the history of the national liberation pursuits of the Ukrainian people. Representatives and general models of other cultures are perceived through the lens of Olena Teliha's conscious national identity and worldview orientations, which are grounded in an understanding of her generation's historical mission and a willingness for self-sacrifice.

Raised on European values and aware of her national roots, the protagonist demonstrates through her life spiritual aristocracy, unity of word and action, civic courage, firmness, and consistency—qualities characteristic of the best representatives of the Ukrainian national elite.

Auto-images (representations of the ethnic and cultural self) and hetero-images (representations of the other) contribute to the expression of the novel's ideological and artistic concept.

The article emphasizes the writer's deep understanding of the historical, political, ideological, and ethnic psychological factors of Ukrainian national existence, as well as the novel's relevance in the era of contemporary tragic trials.

Keywords: *imagology, image, novel, national types, concepts.*

Постановка наукової проблеми.

Сучасний стан розвитку світової цивілізації засвідчує активність і невідворотність процесів культурної глобалізації. Попри негативні сценарії, пов'язані з можливостями втрати національних цінностей у процесі культурної інтеграції, цей феномен оприявляє нові шляхи презентації народів у цивілізаційній культурній системі, сприяє міжетнічній комунікації. Плюралізм культур, міжнаціональна взаємодія – провідні знакові характеристики цілісного універсального світогляду сучасної людини.

Літературна імагологія – однаю з актуальних дослідницьких стратегій сучасної літературознавчої науки. З огляду на міждисциплінарний характер вона звертається до вивчення "ментальних уявлень, стійких

стереотипних образів "чужих", "інших" етносів, країн, культур, чужорідних для національної свідомості, що їх сприймає, <...> процесів їх рецепції та функціонування у просторі культурної свідомості, картин світу того чи іншого народу, історичного періоду, включаючи історичні, культурологічні, соціологічні, психологічні, політологічні аспекти образів, за посередництвом яких учасники спілкування (культурного діалогу) уявляють самих себе і партнерів, сусідів, друзів і ворогів, опонентів та ін. (тобто "чужих", "інших") [2: 11].

На справедливую думку І. Куцого, формування цивілізаційної ідентичності кожної нації неможливе без звернення до "образів / іміджів "іншого / чужого" ..." [4].

Літературна імагологія як міждисциплінарна наука, спираючись

на досягнення етнопсихології, етнолінгвістики, історії, фольклористики, осмислює результати рецепції "чужого" в просторі тієї чи іншої національної свідомості", художні можливості літератури "відтворити атмосферу людських взаємин, менталітет, характер, мовленнєві особливості, стереотипи буттєвої свідомості, що сформувалися у певному національному або соціальному середовищі" [7: 196].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Літературна імагологія стала шляхом наукового вивчення художнього тексту для багатьох українських науковців. До визначення специфічних ознак носіїв різних національних типів, рис національної ідентичності зверталися у своїх дослідженнях П. Куліш, М. Костомаров, І. Франко, В. Антонович, М. Драгоманов, А. Кримський, В. Янів, Д. Наливайко, В. Будний, І. Куций, Н. Кіор, Н. Ступницька.

У студії І. Куцого "Імагологія як стратегія дослідження цивілізаційних образів в українській історіографії" визначено поняття імагології. Урахувавши наукові здобутки історії, соціології, політології, мас-медійної теорії, науковець робить висновок, що імагологія – це "будь-яка інтерпретація, рецепція чи уявлення про "чужого" чи "іншого"" [4: 6]. Такий міждисциплінарний характер імагології сприяє цілісному, всебічному усвідомленню аспектів індивідуальної, колективної свідомості й інтерпретувати поняття *інший, чужий* крізь спектр літературних образів. Літературна імагологія, на переконання науковця, вивчає "образи / іміджі інших країн та культур, що створюються у певній національній чи регіональній свідомості і відображаються у літературі", характеризуються певною "тривкістю й тривалістю", але при цьому поступово змінюються [4: 6].

Н. Кіор у студії "Літературна імагологія: вивчення образів інших етнокультур у національній літературі" окреслює основні завдання цієї

наукової стратегії дослідження художнього тексту: "Літературна імагологія обрала доволі конкретний спектр дослідних завдань: намагаючись не випускати з поля зору літературну образність як таку, вона зосередилася на етнічних образах, що створюються в певній національній чи регіональній свідомості й відбиваються в літературі" [3: 292].

У дослідженні "Інтерпретування поняття імагології у сучасному літературознавчому дискурсі" Н. Ступницька констатує: "Імагологію цікавить питання, яким чином образи "Іншого", що утворюються у художній літературі, ЗМІ, публіцистиці, мистецтві, тобто у різних типах дискурса, входять до суспільної свідомості, перетворюються у стереотипні іміджі та формують уявлення нації про себе та про інші народи. Літературний твір розглядається імагологами не у якості самостійного естетичного феномена, а як джерело "іміджів", стереотипних, сталих, спрощених образів, які транслюються до суспільної свідомості з різних типів дискурсу та значною мірою визначають ставлення одного народу до іншого" [7: 196].

Художня література виконує, на думку науковиці, низку важливих функцій: формує цілісний образ певного народу; сприяє комунікації з іншими народами та культурами, ідентифікуючись із національними міфами, розумовими концептами, які презентують цей народ із погляду соціокультурних параметрів [7: 197].

З огляду на природу літературного тексту В. Будний надає особливого значення етноімагології як ефективному напрямкові шляхів дослідження презентованих у ньому художніх явищ, а одним із найефективніших вважає етноімагологічний аналіз, що передбачає дослідження літературних етнообразів [1: 54]. Науковець переконаний у тому, що літературний етнообраз концентрує в собі "не лише індивідуальні риси, а й етнічну (національну) ідентичність

зображуваних персонажів, краєвидів чи історичної минувшини, подаючи певні їхні ознаки як "типові" для відповідної країни, "характерні" для цілого народу" [1: 54].

В. Будний трактує етнообраз як деталь, яка концентрує в собі ключові риси тієї нації, яка стає предметом зображення літературного твору [1: 54].

Н. Кіор класифікує етнообраз як "літературний образ, що конструює не лише індивідуальні риси, а й етнічну (національну) ідентичність зображуваних персонажів, краєвидів чи історичної минувшини, подаючи певні їхні ознаки як "типові" для відповідної країни, "характерні" для цілого народу" [3: 247].

Актуальним у сучасному науковому дискурсі є підхід, що передбачає розрізнення літературних етнообразів на "образ власного етнокультурного Я – автообраз (чи автоімідж, auto-image) та образ Іншого – гетерообраз (чи гетероімідж, hetero-image)" [1; 4; 7].

І. Куций під автообразом / автоіміжем розуміє "сукупність уявлень про власну цивілізаційну спільноту", а під гетерообразом / гетероіміжем – "уявлення про "чужі" світи / цивілізації [4].

Отже, аналіз художнього твору з погляду етноімагології сприяє виявленню специфічних характеристик носія традиційних рис певної національної культури, шляхів міжетнічної взаємодії в межах сучасного світового цивілізаційного простору, відкриває глибинні чинники формування світогляду особистості.

Мета дослідження – визначення імагологічних параметрів роману Ірен Роздобудько "Неймовірна. Ода до радості".

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Сучасна українська література є відображенням складних процесів повернення людини до себе, своєї національної природи, усвідомлення зв'язку з минулими поколіннями,

роздумів письменників над викликами теперішнього.

Прагнучи остаточно подолати столітні колоніальні комплекси, усвідомлюючи нагальну проблему боротьби українства з давнім ворогом, необхідність вистояти у кривавій війні з росією не лише реально, але й ментально, чимало сучасних митців звертаються до осмислення й переосмислення сторінок української історії.

У 2022 році презентовано роман Ірен Роздобудько "Неймовірна. Ода до радості", присвячений короткому, але яскравому життю Олени Теліги – відомої діячки українського визвольного руху, блискучої поетки й публіцистки, людини, в особі якої поєдналися слово та чин, особиста й національна гідність, громадянська відвага та ліричність.

У передмові до читача авторка зазначає: "Із часу життя Олени Теліги і її побратимів проминуло багато років, а Україна досі стоїть кісткою в горлі імперських амбіцій – у центрі Європи, незламним щитом між ситим Заходом і ненажерливим Сходом. Між життям і смертю. Стверджуючи своїм багатовіковим існуванням непереможність нації" [6: 2].

Р. Харчук у рецензії на книгу акцентує на актуальності історії життя та смерті української патріотки в часи трагічних випробувань українського народу: "ця героїчна біографія в часи війни має для українців особливе значення. Адже все в ній упізнавано. Коли повторюються і наслідки, коли повторюються обставини – повторюються й реакції на них індивідуума і суспільства...читаючи художню біографію Олени Теліги, ми постійно приміряємо її до власного сьогодення і до себе самих – ідеться про стовідсоткову емпатію і розуміння" [8].

Роман – панорама життя цілої генерації прогресивної української молоді, покоління, переконаного в можливості звільнення від імперського ярма.

Центральною постаттю цієї елітарної верстви, беззаперечно, є Олена Теліга, яка свідомо обрала шлях жертвності заради майбутнього власного народу. Маючи реальні перспективи безхмарного існування в європейському просторі, вона обирає коротке, яскраве, як спалах зірки, життя пасіонарної особистості: *"Ця гарна молода жінка могла б зробити блискучу кар'єру в Європі: чи то в танцювальній трупі пражського театру, чи то в літературі, чи то на теренах просвітництва, та їй просто в світських салонах, де її вважали, за сучасним висловом, "іконою стилю" <...> Натомість вона стала однією з найяскравіших постатей українського спротиву і загинула в Бабиному Яру нескореною"* [6: 2].

Нездатність до компромісів, особиста й національна гідність, твердість у власних переконаннях, послідовність у всьому – провідні риси образу Олени, який створено на основі досліджених авторкою роману архівних документів, спогадів її сучасників, віршів та публіцистичних студій.

Донька професора Івана Шовгенова, директора департаменту водного та шосейного господарства Міністерства шляхів УНР, у дитинстві вихована на російський культурі, набувши національної самосвідомості, виявляється набагато послідовнішою, ніж члени її родини (батько, мати, брати): *"Досі Олена нічого не знала про цей український рух на далекій і не відомій їй малій батьківщині свого чоловіка, слухала, мов одкровення, мов казку з вуст шляхетного середньовічного лицаря, котрий постав перед нею на справжньому білому коні з рідним прапором у руках"* [6: 113].

Вона не грає словами, принципами, діями. Свідомо обравши шлях гідності й боротьби, Олена принципово йде ним до кінця.

У романі презентовано розгалужену систему образів, які осмислюються крізь призму світоглядних переконань Олени. Широко представлено галерею

різних суспільних типів українців, чехів, поляків, німців, сутність яких розуміється відповідно до шкали цінностей гармонійної у всьому, цілісної, національно свідомої особистості, не здатної коритися нікому.

Автообрази роману не є однозначно позитивними. Навпаки, чимало образів представників українства змальовано в негативному аспекті. Це свідчить про об'єктивний авторський підхід до творення багатогранної художньої картини українського суспільства, адже йдеться про складну історичну добу української історії (1920–1940 роки), час політичних, ідеологічних потрясінь, що визначають свідомий чи підсвідомий моральний вибір людини.

Для багатьох мешканців радянської країни основною метою існування стає прагнення просто вижити, що в межах тоталітарної імперії диктує відповідний спосіб життя. У творі чимало роздумів героїні на цю тему. Вона не раз прагне зрозуміти причини конформізму, проте залишається непохитною у своїх переконаннях: *"Її обпікає думка: а що сталося би з нею, коли б вона залишилась? Якби не Василь, що провів на ТОЙ бік? Не Михайло, який подарував їй справжність – Україну і мову...О, ні! Вона згодилась би мити підлоги, копати картоплю, виконувати будь-яку чорну роботу, аби не служити. Вона зробила свій вибір ще тоді, у шістнадцять. Не відступить і зараз. Її огидна сірість, яку культивує соцреалізм, як огидна назва цього величного будинку, що в сутінках здається їй братською могилою живих і мертвих душ"* [6: 281].

Особливе місце у творі відведено роздумам героїні про мистецтво. Протягом усього роману вона намагається осмислити проблеми природи мистецтва, ролі митця в суспільстві, творчої свободи, естетичної та суспільної вартості художнього зразка. І приходить до усвідомлення обов'язкової суголосності високих естетичних орієнтирів митця з його життєвими орієнтирами,

необхідності відповідальності митця перед власним народом, його минулими, сучасним і майбутніми поколіннями: *"Вона напевне знає, що не стане підлабузнюватися і боятись, як ті, що лишилися тут і змушені були берегти своє життя – "партія веде..."*. І вона не помиляється в своєму максималізмі: життя – це не роки, відведені на їжу і побут, за які віддаються на відкуп душа і слово!... Цілий пласт європейської літератури, живопису, театру пустили *"в расход"* під кулі. Тепер отримайте літературу з пролетарськими *"гепнув-репнув"* і *"ген-ген за небокраєм закувала зозуля..."* або *"і нехай собі, як знають – божеволіють, конають..."*" [6: 278–279].

Співати на замовлення *"за їжу і побут"*, *"змінювати сотні масок"*, відрікатися від Слова – не для неї. Категоричні оцінки діяльності радянських митців, небажання розуміти обставини, за яких вони йшли на компроміс із владою, – провідні риси Олени: *"І не кажіть мені про співчуття й милосердя, усміхається вона до темних вікон, і про те, що Тичина, як подейкували, в очікуванні арешту щоночі лягав спати, не роздягаючись. Даруйте, панове письменники, я не можу бути милосердною, коли йдеться про вибір"* [6: 281].

У розмові з акторкою Тетяною, яка вирішила познайомити подругу з режисером, скульптором Іваном Кавалерідзе, Олена безапеляційно виголошує: *"Не ображайтесь, але тепер у мене величезна пересторога щодо радянських митців. І пересторога, і розпач, і біль, і... І, вибачайте заради Бога, певна відраза. Не можу поки що її здолати"* [6: 295]. Потім, пізнавши ближче митця, який не евакуювався й намагається навіть в умовах окупації відродити кінофабрику, рятує пам'ятники культури від вандалізму, жінка розуміє складність і неоднозначність проблеми вибору людини в умовах несвободи, проте залишається непохитною у своїх життєвих принципах.

Образи українських письменників марковані у творі залежно від ставлення до них Олени Теліги. Оцінки героїні твору ґрунтуються на її розумінні ставлення митців до української теми, усвідомлення ними проблем сучасного й перспектив майбутнього України. Зокрема, готовність працювати на користь незалежності та прогресу України, просвітницька діяльність та літературна творчість, які відбуваються за кордоном, набувають у розумінні героїні моральної валідності. Це діяльність Уласа Самчука, Олега Ольжича, Юрія Липи, Леоніда Мосендза, Євгена Маланюка. Готовність працювати в умовах тоталітарної радянської системи однозначно й категорично засуджуються.

Відповідно до ідейних трансформацій, що відбуваються у свідомості колишнього кумира Олени Дмитра Донцова, змінюється й ставлення до нього: швидко зникає те *"сум'яття"* душі, про яке згадують сучасники. Це усвідомлює й сам Пан Редактор: *"Колись він, "людина світу", дав їй напрям, ідею, теорію, розвинув світогляд, став кумиром і вчителем – і от тепер учень перевершує вчителя. І це очевидно. Адже він уже остаточно вирішив питання з еміграцією: спочатку Бухарест, потім – Прага, а там – Канада чи США"* [6: 168].

Важливими щодо розуміння ідейного змісту роману є автообрази міст, у яких мешкає героїня. Це Київ, Подебради, Прага, Варшава й знову Київ.

Схильна до сприйняття краси в усіх її виявах, Олена милується Прагою, Карловими Варами, Карлсбадою, Подебрадами: *"Довколишні містечка схожі на тістечка-бізе, що лежать на порцеляновому блюдечку із золотим окрайцем; гудуть, мов вулики, пахнуть здобою, кавою, в білих різьблених альтанках грають оркестри"* [6: 75].

Захоплюючись культурою європейських столиць, Олена всією душею прагне до рідного

"сторозтерзаного" Києва. Загалом опис емоцій, які переживає жінка, думаючи про Київ, згадуючи його на чужині чи спостерігаючи за його життям у період Другої світової війни, – особлива сторінка роману.

Київ уособлює все, що для героїні є найдорожчим у житті. Київ (Україна) для героїні роману виміром усіх життєвих приписів. Маючи всі можливості мешкати у "ситій", безпечній Європі, Олена повертається до Києва: *"Там, посеред окреслених вечірньою позолотою хмар, він, її Київ, постає живим, іконописним, вічним. Він давніший за Москву, давніший за Берлін – він був і буде. Скільки ж разів за півтора тисячоліття його вбивали, терзали, громили і збурювали. Розстрілювали. Винищували його золоті верхи, спалювали святині, по вінця заливали кров'ю, набивали кістками підземелля, перемелювали між жорнами, вилучали мозок, відбирали честь, мову і віру, обплутували брехнею, змушували ставати на коліна, привчали до покори, невігластва, рабства. Але він завжди поставав з попелу, мов Фенікс. Вона знає, яким він був, яким він може бути і – буде"* [6: 278].

"Чужим", неприйнятним за будь-яких обставин є для Олени пристосуванство. Жінка категорично не сприймає можливості особистої чи національної залежності, не визнає жодних пояснень, об'єктивних чи суб'єктивних чинників рабської поведінки. Її дратує покора Агнешки, яка терпить знущання чоловіка, бо той колись її врятував від голодної смерті, адже жінка не рабиня, а *"супутниця його життя, сильна і здатна на самопожертву, бо поділяє й розуміє його громадські інтереси. І має таку багату й щедрю душу, якої вистачить на двох"* [6: 285].

Символічним є образ вахтера Петровича, *"хазяїна дверей"* Політехнічного інституту, який залежно від зміни влади готовий служити будь-кому. Він є уособленням типу людини без принципів, що вміє швидко *"перекрашуватися"* залежно

від обставин. На початку творі Петрович задоволений від того, яку *"місію"* на нього покладено – впускати / не впускати людей до приміщення закладу. Внутрішній монолог персонажа оприявлює його нікчемну сутність: вахтер отримує задоволення від того, що, хоч *"раніше його не помічали"*, тепер він головний і може продемонструвати зверхність до представників інтелігенції, перевіряти *"документ"*, віддавати накази тим, перед ким нещодавно схилявся в поклони. Передавши Олені наказ начальства, він і слухати не хоче про те, що дівчина не зможе його виконати, бо не встигне отримати рятівний для родини харчовий пайок: *"На ногах вона... Накази не обговорюються! Забула, що тебе сюди з милості взяли? Досить панночку з себе стоїть. Чревата... Радянська влада все бачить!"* [6: 17].

Знаковим є епізод, коли Олена через двадцять років повертається до окупованого німцями Києва й знову зустрічається з Петровичем, що незмінно стоїть на вході: *"Вахтер шанобливо вклоняється елегантній пані."*

– Слава Україні!...

– А може, *"Хайль Гітлер"*?

– *Хайль Гітлер!* – *виструнчується* вахтер. Олена дзвінко сміється. Притягує вахтера до себе за гудзик, *"страшним"* шепотом цитує його ж слова, сказані ним самим давним-давно:

– *Радянська влада все бачить!*

Вахтер, вирячивши очі, дивиться на неї, червоніє, не знаючи, як реагувати...

– *Бачте, йому все одно! Перевертень!"* [6: 305].

Наявність таких представників українства часто є предметом сумнівів і розгубленості Олени: чи варто заради таких боротися? Це й тітка Муся, готова вдарити в спину дитині – *"петлюрівському недобитку"*, і гармоніст із київського будинку, і жінки-перекупки, що не гербують продавати награбоване в будинках убитих євреїв, і цензор *"Нового*

українського слова" – "газети, яка віднині писатиме політично вивірені речі". Заглядаючи в очі німецького офіцера, "цензор" із задоволенням видає "необхідну" інформацію: *"Ця пані – редакторка "Літавр" і, до речі, одна з очільниць націоналістичної організації. Крайне небезпечна особа"* [6: 337].

Гетерообрази роману – важливий елемент його ідейно-художнього світу. Представників інших націй Олена сприймає з урахуванням історико-культурних чинників формування їхнього світогляду. Ставлення героїні до них базується на принципах гуманізму. До того моменту, поки це не загрожує світові загалом й Україні зокрема.

Знаковим у творі є образ Агнешки – польки, дружини українця Петра. Петро – колишній комуніст, який тепер із задоволенням служить фашистам. Одягнувши маску прихильного до ідеї визволення України патріота, він підслуховує й доносить усе, що відбувається в його домі. Надавши притулок Олені, а потім і її чоловікові Михайлові, Петро зраджує їх із великим задоволенням.

Агнешка ж, навпаки, зазнає морально-етичної еволюції. Спочатку зустрівши Олену з упередженням, згодом захоплюється її внутрішньою силою, послідовністю, високими моральними чеснотами. Зрозумівши, що чоловік доносить у комендатуру інформацію про діяльність літературної редакції, вона, колись покірна й невибаглива жінка, згадавши про особисту та національну гідність, кидається на захист Олені: *"Не пуцу! Ця жінка має жити!"* [6: 334].

Особливо значимим у цьому сенсі є образ Отто фон Штадта, із яким Олену пов'язала доля. У творі докладно висвітлено процес формування у свідомості людини ідеалів національного шовінізму. На початку твору – це інтелігентний неспівчливий, патріотично спрямований, розгублений у чужій країні молодий німець, який сповідує ідею сильної влади. Потім доля зводить Олену з Отто в Празі. Саме там озвучено ідею нового

світового розкладу, якою захоплений чоловік.

Цікаво, що він не є примітивним фанатиком, це вдумлива освічена людина, яка втратила гуманістичні орієнтири. У творі осмислено проблему умовності межі між високими прагненнями людини до прогресу та її злочинними діями. Отто під час зустрічі з Оленою в Празі щиро вірить у те, що його країна у світовому контексті робить гарну справу: *"Німеччина – велика країна, ми нічого не коваємо. Ми цивілізуємо світ"* [6: 103].

Нарешті такі переконання роблять із нього зразкового фашиста, для якого людське життя – ніщо, порівняно з ідеєю Третього Рейху. Гротесковою картиною у творі є епізод, коли штурмбанфюрер Отто фон Штадт направляє до слідчого відділку машину, набиту людьми: *"Отто спостерігає, як рушає вантажівка, як колихаються темні фігури людей, серед яких видніється єдиний жіночий капелюшок. Він ворухить вустами, з яких мимоволі злітають рядки Гете"* [6: 336].

Абстрактні теорії цивілізованості, розмови про велич культур розбиваються вщент, коли переважають імперські амбіції. Під час допиту Олена сміливо висловлює своє ставлення до німецької влади, намагається пояснити слідчому Отто різницю між поняттями *нацизм* і *націоналізм*, ще сподіваючись відродити в глибинах його душі залишки цивілізованості. Проте це вже неможливо. Уживлений фашистською ідеологією вірус зверхності, усвідомлення грубої сили перетворили романтичного німця на садиста й убивцю: *"Заради кого всі ці ваші промови?! Люди – бидло! Вони вас забудуть! Вони розуміють лише батіг. І силу переможця...Я пропоную вам життя..."* [6: 341].

Відмовившись співпрацювати з фашистами, відхиливши пропозицію Отто виїхати до Німеччини, Олена свідомо обирає смерть: *"Ви не Бог. А своїм життям я розпоряджаюсь сама"*

[6: 341]. Таке рішення – логічне завершення яскравого, цілісного життя Олени Теліги, здатної до відповідальності й самопожертви. На думку авторки роману, "все, що відбулося, – не "трагічна помилка", а наслідки громадянської відваги і цілковитої гармонії між думками і діями. Вона прожила своє коротке життя так, як хотіла, і так, як писала в своїх віршах, – яскраво, чесно і послідовно" [6: 5].

Висновки й перспективи дослідження. Отже, аналіз роману Ірен Роздобудько "Неймовірна. Ода до радості" крізь призму імагології став шляхом для відкриття нових рівнів його ідейного змісту. Важливі питання українського історичного буття, проблеми формування національної свідомості, єдності слова й чину, ролі мистецтва й митця в суспільстві осмислено через сприйняття видатної особистості, яка свідомо обирає шлях активної боротьби за свободу й незалежність українства. Один із найважливіших компонентів системи цінностей головної героїні твору Олени Теліги – свідомо діяльність людини на користь розбудови української ідентичності.

Багатогранна система етнообразів роману містить яскраві автообрази та гетерообрази, що сприяють яскравому

висвітленню його ідейно-художньої концепції. Галерею різних національних типів у творі осмислено крізь шкалу цінностей цілісної, гармонійної, національно свідомої особистості, яка не здатна до компромісів із власною совістю, тому й вимоглива до інших. Ставлення персонажів роману до української теми, проблем національно-визвольної боротьби – найважливіший критерій, що визначає шкалу цінностей головної героїні. Національні образи й культури потрактовано в руслі сформованої й усвідомленої національної ідентичності Олени Теліги, яка переконана в особливій історичній місії свого покоління, необхідності активних дій, героїзму заради майбутнього України.

Особливе місце у творі відведено осмисленню проблем сутності мистецтва, естетичної та суспільної цінності художнього зразка, свободи творчості, суголосності естетичних орієнтирів митця з його життєвою позицією, відповідальності перед народом.

Перспективи досліджень убачаємо в подальшому аналізі художнього доробку Ірен Роздобудько з позиції етноімагології, що незаперечно відкриє нові рівні осягнення її творчості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Будний В. Розгадка чарів Цірцеї: національні образи та стереотипи в освітленні літературної етноімагології. *Слово і Час*. 2007. № 3. С. 52–63.
2. Дослідницькі стратегії сучасного літературознавства: навч. посіб. [для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальностей 035 Філологія та 014 Середня освіта (Мова та література)] / уклад.: Т. М. Марченко, Л. І. Морозова, О. А. Писарева, М. Ю. Шкурюпат, І. О. Скляр. Слов'янськ: Вид-во Б. І. Маторіна. 2018. 233 с. URL: <http://ds.forlan.org.ua/bitstream/handle/123456789/128/> (дата звернення: 12.02.2025).
3. Кіор Н. Літературна імагологія: вивчення образів інших етнокультур у національній літературі. *Питання літературознавства*. 2010. Вип. 79. С. 290–299. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PI_2010_79_39 (дата звернення: 15.02.2025).
4. Куций І. Імагологія як стратегія дослідження цивілізаційних образів в українській історіографії. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія: Історія. 2014. Вип. 2 (1). С. 240–247. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kutsyi_Ivan/Imaholohiia_iak_stratehiia_doslidzhennia_tsyvilizatsiinykh_obraziv_v_ukrainskii_istoriohrafii.pdf?PHPSESSID=ui0ej8g1ffj5q7cbt6mmqm0597 (дата звернення: 16.02.2025).

5. Наливайко Д. Літературна імагологія: предмет і стратегії / Наливайко Д. Теорія літератури й компаративістика. Київ: Києво-Могилянська академія, 2006. С. 91–103.

6. Роздобудько Ірен. Неймовірна. Ода до радості. Роман. Київ: Наро-Друк, 2022. 368 с.

7. Ступницька Н. Інтерпретування поняття імагології у сучасному літературознавчому дискурсі. *Закарпатські філологічні студії*. Випуск 21. Том 2. Ужгород: Видавничий дім "Гельветика", 2022. С. 196.

8. Харчук Р. "Неймовірна. Ода до радості" – байопік, мерероблений на роман. URL: <https://zbruc.eu/node/112869> (дата звернення: 18.02.2025).

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Budnyi, V. (2007). Rozghadka chariv Tsirtsei: natsionalni obrazy ta stereotypy v osvittleni literaturnoi etnoimaholohii [Deciphering the Magic of Circe: National Images and Stereotypes in the Light of Literary Ethnic imagology]. *Slovo i Chas*. No. 3. Pp. 52–63. [in Ukrainian].

2. Doslidnytski stratehii suchasnoho literaturoznnavstva. [Research Strategies in Contemporary Literary Studies]: Study guide [for students of the second (master's) level of higher education in the specialties 035 Philology and 014 Secondary Education (Language and Literature)] / Arranged by: T. M. Marchenko, L. I. Morozova, O. A. Pysareva, M. Yu. Shkuropat, I. O. Skliar. Sloviansk: Vyd-vo B. I. Matorina. 233 p. URL : <http://ds.forlan.org.ua/bitstream/handle/123456789/128/> (reference date: 12.02.2025). [in Ukrainian].

3. Kior, N. Literaturna imaholohiia: vyvchennia obraziv inshykh etnokultur u natsionalnii literaturi [Literary Imagology: The Study of Images of Other Ethnocultures in National Literature]. *Pytannia literaturoznnavstva*. Iss.79. Pp. 290–299. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pl_2010_79_39. (reference date: 15.02.2025). [in Ukrainian].

4. Kutsyi, I. Imaholohiia yak stratehiia doslidzhennia tsyvilizatsiinykh obraziv v ukrainskii istoriografii [Imagology as a Research Strategy for Civilizational Images in Ukrainian Historiography]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. History series*. Iss. 2 (1). Pp. 240–247. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kutsyi_Ivan/Imaholohiia_iak_stratehiia_doslidzhennia_tsyvilizatsiinykh_obraziv_v_ukrainskii_istoriografii.pdf?PHPSESSID=ui0ej8g1ffj5q7cbt6mmqm0597 (reference date: 16.02.2025).

5. Nalyvaiko, D. (2006). Literaturna imaholohiia: predmet i stratehii [Literary Imagology: Subject and Strategies] /Nalyvaiko D. Teoriia literatury i komparatyvistyka. Kyiv: Kyievo-Mohylianska akademiia. Pp. 91–103.

6. Rozdobudko, Iren. (2022). Neimovirna. Oda do radosti [Incredible. Ode to Joy]. Novel. Kyiv: Naro-Druk. 368 p.

7. Stupnytska, N. (2022). Interpretuvannia poniattia imaholohii u suchasnomu literaturoznnavchomu dyskursi. [Interpreting the Concept of Imagology in Contemporary Literary Discourse]. *Zakarpatski filolohichni studii*. Iss. 21. Vol. 2. Uzhhorod: Vydavnychiy dim "Helvetyka". Pp. 196.

8. Kharchuk, R. "Neimovirna. Oda do radosti" – baiopik, pereroblenyi na roman ["Incredible. Ode to Joy" – A Biopic Revamped as a Novel]. URL: <https://zbruc.eu/node/112869> (reference date: 18.02.2025).

Стаття надійшла до редколегії: 11.02.2025

Схвалено до друку: 23.04.2025